

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(3): 1346-1362, doi: 10.11616/asbi.1160789

Gecekondu ve Apartman Karşıtlığı Üzerinden Sınıf Çatışması: Acı Hayat Filmi Örneği

Class Conflict Over Slum and Apartment Opposition: Acı Hayat Movie Example

Emre CENGİZ¹ , Nurefşan ESKİYURT²

Geliş Tarihi (Received): 11.08.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 10.11.2022

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2022

Öz: Başlangıç ve bitiş noktaları belirsiz olan sınıf ilişkileri, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamaktadır. Karl Marx ve Max Weber, sınıf konusunda öne çıkan çalışmaları yapmışlardır. Toplumların en temel sosyal güçleri olan sınıflar, birçok farklı nedenle aralarında çatışma yaşamaktadırlar. Sınıf çatışmaları Marksist teorinin temel yapı taşıdır. Kapitalizmin rekabetçi ortamında sınıf çatışmaları daha da görünür hale gelmiştir. Gecekondu ve apartmanlar, sınıf çatışmalarının mekâna yansımalarıdır. Gecekonducularda alt sınıflardan bireyler yaşamakta iken apartman bloklarında üst sınıflardan zengin kesimler yaşamaktadır. Türk sineması da gecekondu ve apartman konusuna kayıtsız kalmamıştır. Sınıf çatışmalarının gecekondu ve apartman üzerinden anlatıldığı Acı Hayat filmi, sınıf çatışmalarının incelenmesi bakımından zengin veriler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Apartman, Gecekondu, Sınıf Çatışması, Türk Sineması.

&

Abstract: Class relations, whose beginning and endpoints are uncertain, cannot be separated from each other with certain lines. Karl Marx and Max Weber have made prominent studies on class. Classes, which are the most basic social forces of societies, experience conflicts among themselves for many different reasons. Class conflicts are a fundamental building block of Marxist theory. Class conflicts have become even more visible in the competitive environment of capitalism. Slums and apartments are reflections of class conflicts on space. While individuals from the lower classes live in the slums, wealthy people from the upper classes live in the apartment blocks. Turkish cinema has not remained indifferent to the subject of slums and apartments. The movie Acı Hayat, in which class conflicts are told through slums and apartments, contains rich data in terms of examining class conflicts.

Keywords: Apartment, Class Conflict, Slum, Turkish Cinema.

Atıf/Cite as: Cengiz, E., Eskiuyurt, N. (2022). Gecekondu ve Apartman Karşıtlığı Üzerinden Sınıf Çatışması: Acı Hayat Filmi Örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1346-1362. doi: 10.11616/asbi.1160789

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Emre Cengiz, Gümüşhane Üniversitesi, emrecengiz_58@hotmail.com. (Sorumlu Yazar)

² Nurefşan Eskiuyurt, nurefsaneskiuyurt451@gmail.com.

1. Giriş

Konut, bir tüketim ve barınma ihtiyacını karşılayan bir nesne olmanın ötesindedir. Modern kentlerin oluşumu ve gelişimi sanayileşme sürecine paraleldir. Kapitalizmle birlikte ortaya çıkan toplumsal karşıtlıklar topluma, işçi ve burjuvazi arasındaki çelişkiler olarak yansımaktayken mekânsal olarak ise gecekondu ve apartman olarak yansımaktadır. Modern orta sınıflar apartman dairelerinde yaşarken alt ve marjinal sınıflar ise gecekondularda yaşamaktadırlar. Apartmanlar kentlerin modern yüzünü anlatırken gecekondular bunun tam tersi konumunda yer almaktadırlar.

Sınıf çatışmaları bireylerin meslekleri, gelirleri ve eğitim durumları gibi niteliklere bağlı olarak kendisini göstermektedir. Kentsel mekânda gecekondu ve apartmanlaşma üzerinden tezahür eden sınıf çatışmasına sinema da kayıtsız kalmamıştır. Sinema, toplumsal olguların birer izdüşümü olarak değerlendirilebilir. 1950'li yıllarda başlayan gecekondulaşma ve apartmanlaşma olguları da bu açıdan sinemaya yansımıştır. Bu çalışmada amaç, Acı Hayat filminde sınıf çatışması olgusunun, filmin temel dinamiğini ve olayların gidişatını oluşturan gecekondu ve apartman üzerinden çözümlenmesidir. Acı Hayat filminin seçilmesindeki neden, Marksist eleştiri üzerinden gerçekleştirilen sınıf çatışması olgusu ve gecekondu -apartman karşıtlığı bağlamında filmin zengin veriler içermesidir. Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'de sinema, toplum ve sınıf çatışması ele alınacak; ikinci bölümde sınıf ve sınıf çatışması kavramları klasik Marksist ve neomarksist düşünürler üzerinden irdelenecek; üçüncü bölümde Türkiye ve sınıfsal ilişkilerin tarihine değinilecek, ardından İstanbul'un kentsel gelişim süreci değerlendirilecek ve son bölümde gecekondu ve apartman karşıtlığı üzerinden sınıf çatışması Acı Hayat Filmi üzerinden çözümlenecektir.

2. Türkiye'de Sinema, Toplum ve Sınıf

Gündelik yaşamın içerdiği çelişkileri izleyiciye yansıtma görevine sahip olan sinema, toplumdaki alt-üst ilişkileri de içermektedir. Türk sinemasında-bu çalışmanın konusu itibariyle- 1960'lı ve 70'li yıllarda öne çıkan örnekler, işçi filmleri örnekleridir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte Türkiye'de birçok alanda köklü değişimler yaşanmıştır. Toplumsal alanda yaşanan bu değişimler tabii ki sinemaya da yansımıştır. Bu dönemde toplumsal gerçekçi filmlere yönelen sinemacılar bulunmaktadır. Toplumsal gerçekçi yönetmenler; sosyal problemlere yönelen, ezilen emekçi kitlelerin sorunlarını çözüme ulaştırmaya çalışan, Türkiye'ye ışık tutmak amacıyla ülkenin geri kalmışlıktan kurtulmasına yardımcı olmak istemektedirler. Bu yönetmenlerden Metin Erksan, Lütfi Ö. Akad, Yılmaz Güney, Halit Refiğ ve Ertem Göreç önde gelen isimlerdendir. Ertem Göreç'in Karanlıkta Uyananlar filminde grev ve sendikalaşma konusunun ilk kez işlendiği görülmekte; Şehirdeki Yabancı filminin yönetmeni Halit Refiğ ise işçi sorunlarını yansıtan ilk yönetmen olarak ön plana çıkmaktadır. Metin Erksan, filmlerinde geleneksellik ile modernliği birbirleriyle çakıştırıp izleyiciye bir ana fikir sunmaktadır. Bu anlamda Metin Erksan'ın Acı Hayat ve Suçlular Aramızda filmlerinin öne çıktığını görmekteyiz. Gecelerin Ötesi ve Susuz Yaz gibi filmleri de Erksan'ın toplumda gördüğü sorunları sinemaya yansıtma çabası ile çekilmiştir. Gecelerin Ötesi filminde ekonomik sorunlar yüzünden soygun yapan işçiler anlatılmaktadır. Filmde işçiler hızlı sınıf atlama isteği ile zenginlik hayalleri kurmakta fakat Erksan filmin sonunda amaca giden her yolun mübah olmadığını izleyiciye göstermektedir (Çağlar: 1992, 27-34). Bu bakımdan değerlendirildiğinde Acı Hayat filmi de Gecelerin Ötesi gibi aynı mesajı izleyiciye vermek istemektedir.

3. Sınıf ve Sınıf Çatışması Kavramı

"Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir." (Marx ve Engels, 2018:52)

Sınıf ilişkilerinin başlangıç ve bitiş noktaları belirsizdir. Aynı zamanda sınıf, birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilen bir olgu da değildir. Sosyolojide tartışmalı olan kavramlardan sınıf, iki ana yaklaşım çerçevesinde incelenmektedir. İlk yaklaşımda sınıf kavramına toplumsal yapıdaki en önemli birim ve toplumsal tabakalaşma olgusunun bir unsuru olması ile yaklaşılır.

"Toplumsal dinamikleri açıklamada maddeci tarih görüşünün; 'sınıf' perspektifine dayandığı için büyük bir üstünlük taşıdığını düşünüyorum." diyen Boratav'ın (1972: 19) görüşüne paralel olarak ilk başta

karşımıza Karl Marx ve Max Weber çıkmaktadır. “Kapitalizmin temel bölüşüm ilişkisi işçilerin yarattığı değer, işçilerle üretim araçlarına sahip olan kapitalistler arasında ücret ve kâr halinde paylaşılmasını belirleyen ilişki” (Boratav, 1972: 71) olan kapitalizmin öne çıkardığı bir kavram olan eşitsizlik ile birlikte önem kazanan sınıf kavramının temeli, Marx’a dayanmaktadır. Toplumların en temel sosyal güçleri olan sınıflar, aynı konumu paylaşan ve ortak sosyo-kültürel özelliklere sahip bireylerin oluşturduğu bir kavramdır. Marx, sınıfı iki ayrı kategoride incelemektedir (Hindess, 1987: 21). Üst katmanda mülk sahipleri yani soylu ve yönetici sınıf yer alırken; alt katmanda ise emeğe sahip olan yönetilen sınıf yer almaktadır. Marx bu ayrımı yaparken üretim araçlarına sahip olup olmama şartını kullanmıştır. Toplumun en temel sosyal gücü (Arslan, 2004: 132) olan sınıf kavramı incelenirken üretim biçimlerinin, toplumsal ilişkilerin şekillendiricisi olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Marx’a ve Engels’e göre toplum, gitgide birbirine düşman iki kampa ayrılmaktadır. Bu kamplar karşı karşıya yer alan burjuvazi ve proletaryadır (Marx ve Engels, 2018: 220).

Feodal dönemin³ toprak merkezli hareket ettiğini düşünen Marx, kapitalist dönemde⁴ ise donanımsal olarak mekanik kaynakların yer aldığını söylemektedir. Yaşanan bu dönüşümün temelini, makineleşme oluşturmaktadır (Marx ve Engels, 2018: 53). Her iki dönemde de üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, üst sınıf konumundadır. Bu açıdan burjuvazi sınıfı, en gelişmiş örgütlenmedir (Arslan, 2004: 129). Diğer yandan Weber aynı grup içerisindeki kişilerin tümü olan sınıf olgusunu, mal tedariki, makam elde etme ve içsel tatmini gerçekleştirmek olarak tanımlamaktadır (2012: 423). Birbirine benzer sınıf konumlarında yaşayan bireylerin yaşam tarzları ve sosyo-kültürel algıları ortaktır düşüncesinden hareketle Weber; işçi sınıfı, küçük burjuva, mülksüz aydınlar ve uzmanlar, mülk ve eğitim ile imtiyaz kazanan sınıflar olmak üzere dört temel sınıf ayrımı yapmaktadır (2012: 426). Pazar içerisindeki konum, mülkiyetin varlığı ve sosyal yaşama bağlı olarak ayrılan sınıflara; bireylerin yaşam tarzları temelinde gelişen statü kavramına ve siyasi gücün elde edilmesi amacını taşıyan parti kavramına vurgu yapılan Weberci yaklaşımda sınıf kavramı çözümlenirken statü, prestij, meslek, gelir gibi kriterler kullanılmaktadır. Weber’e göre sınıf teorilerinde bireylerin ticaret yaşantısı ve bu yaşantı içerisindeki ilişkiler ön plana çıkarken; Marx, üretim ilişkileri temelinde bir sınıf teorisini benimsemektedir.

Üst sınıf ya da yöneten sınıf, üretim araçlarına sahip olmakla yalnızca ekonomik süreci şekillendirmemektedir. Aynı zamanda ideolojileri de şekillendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında da sınıf olgusunda bireyler, üretim ilişkilerinde ortak paydalara sahiptirler. Üretim ilişkileri noktasında farklılaşmalar ile birlikte meydana gelen sınıflar, çatışan gruplar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Sınıf çatışmaları, Marksist teorinin temel yapı taşı oluşturmaktadır. Kapitalizmin rekabetçi ortamında işverenler, kar elde etme amacıyla çalışanın emeğini sömürmektedirler. Bu nedenle de yöneten, işveren ve üretim araçlarına sahip olan grup ile emeğini satarak yaşayan, üretim araçlarına sahip olmayan yönetilen grup arasında çatışma durumu söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında yönetici sınıfın kentsel politikalar üzerinde de hâkim olduğu söylenebilmektedir. Marx da bu düşünceye paralel bir biçimde sermayenin kişisel değil, toplumsal bir güç olduğunu düşünmektedir (Marx ve Engels, 2018: 68).

³ Feodal kelimesinin kökeni 9. yüzyıla kadar gitmekte olup ilk kullanılan şekliyle ödemelerin yapıldığı taşınır mal anlamına gelmektedir. Asıl ve geniş anlamının ise “mülkiyet” olduğu noktasına hâkim görüş mevcuttur (Harvey, 1970: 13).

Feodalizm, toprak sahipliği üzerine dayalı bir yönetim, toplum yapısı ve ekonomik bir rejim olarak tanımlanmaktadır. Feodalite ise emeğin ve ürünlerin meta olarak nitelendirilmediği bir yönetim tarzıdır (Ülgen, 2010: 1-17).

Marksist düşünürler feodal sistemi açıklarken sıkça feodal döneme atıfta bulunmaktadırlar. Ancak aralarında feodalizm konusunda fikir birliğinin olmadığı da görülmektedir. Feodal sürecin çözülmeye başladığı 15. ve 16. yüzyıllar içerisinde ticaret gelişme göstermeye başlamış ve kapitalist dönemin ortaya çıkmasında bir etken konumunu almış olduğu düşüncesini kabul edenler ile birlikte etmeyen düşünürlerin de olduğu görülmektedir. Bu nokta, bu çalışma çerçevesinde asıl konu olmadığından dolayı detaylı bilgiye değinilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: George C. Comniel, Feudalism, The Elgar Companien to Marxist Economics, Ben Fine, Alfredo Ssad-Filho, MarcoBoffo, 2012, ss. 131-137.

⁴ Kapitalizm kavramı yüzyıllardır düşünürler tarafından tartışılan bir kavram olup Amerika’nın keşfi ve sömürgecilik hareketleriyle birlikte ortaya çıktığı savunulur. Kapitalizmin üç aşamasından söz etmek mümkündür. İlk aşama ticari kapitalizm olup 18. yüzyıla kadar olan süreci kapsamaktadır ve bu dönem uluslararası ticari faaliyetlerin hız kazandığı dönem olarak da nitelendirilebilir. Sanayi devrimi ile birlikte ticari kapitalizm yerini sanayi kapitalizmine bırakmıştır. Günümüz dünyasını anlamak için de kapitalizmin üçüncü aşaması olan sanayi sonrası kapitalizm kavramsallaştırması kullanılmaktadır. İlk iki aşamada Önemli olan sermaye birikimi, sanayi sonrası aşamada yerini bilgi ve teknoloji üretimine bırakmıştır (Gençoğlu, 2020: 237-239).

Marx, birbiriyle çatışan ya da birbiriyle ittifak halinde olan yedi sınıfın varlığından söz eder. Mali burjuvazi, sanayi burjuvazisi, küçük burjuvazi, ticaret burjuvazisi, çiftçi sınıfı, proleter sınıf ve lümpen-proletaryadır (Durand, 2000: 65-68). Bir sınıf eğer gerçekten var olmak istiyorsa, kendisinin bir sınıf olarak bilincine varması gerekmektedir. Ayrıca sınıf çatışmasının da farkında olması gerekmektedir. Sınıf çatışmasının farkında olmak ise yalnızca bir topluluk içinde aynı standartlara sahip bir yaşam sürmek ile değil; diğer gruplara karşı düşmanlık duymak suretiyle kendi gruplarının lehine düşünmeleri ile mümkün olabilir (Aron, 1992: 53). Kapitalist sistemin beraberinde getirdiği eşitsizliklerden etkilenen Marx (Turner, 1997: 59), aristokratların lüks içerisinde yaşadıklarını; tarım toplumlarının ise görece yoksul olduklarını söylemektedir. Sanayinin gelişmesi ile birlikte yönetici sınıfta servet biriktirmeye başlamış işçiler ise aslında kendilerinin ürettikleri bu servete erişim için de zorlanmaktadırlar (Giddens, 2000: 261).

Toplumsal yaşamdaki alanlara bakıldığında sınıf farklılıklarının etkilemediği çok azalan olduğu görülmektedir. Hatta fiziksel farklılıklar bile sınıf üyeliğine etki etmektedir. Sınıfları oluşturan bireylerin yerleşme bölgeleri, sahip oldukları konutları, tüketim biçimleri, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, zevkleri ve dünya görüşleri üzerinde büyük farklılıklar vardır (Ünal, 2018: 92).

Bir yerleşim alanına bakıldığında farklı sınıfların aynı bölgelerde barınma ihtiyaçlarının karşılandığı görülmektedir. Aynı tabakadaki kişilerin ve ailelerin, aynı oturma bölgelerinde yaşadıkları bilinmektedir. Sınıf farklılığına bağlı olarak bireylerin oturduğu konutun tipi, niteliği ve büyüklüğü değişmektedir. Konut, aynı zamanda sosyal saygınlığın da belirleyicisidir. Sınıf olgusunda belirleyiciliğin önemli göstergelerinden biri olan konut, aynı zamanda sınıf çatışmalarına da yol açmaktadır. Üst ve orta tabakalar büyük ve gösterişli apartmanlarda otururken; alt tabakalar küçük gecekondualarda oturmaktadırlar. Konutlar, sahip oldukları özellikler ile de -örneğin su elektrik gibi- sosyal tabakalara göre değişmektedir.

1960'lı yıllarla birlikte Lefebvre'nin başlangıcıyla Harvey, Castells, Poulantzas ve Sassen gibi düşünürler, Marksist teorinin temel argümanlarına yorumlar getirerek ön plana çıkan Neo-marksist kent kuramcıları olarak kabul edilmektedirler. Sınıf kavramını ve sınıf mücadelesini mekân üzerinden açıklamaya çalışan Lefebvre ile birlikte mekânın, içerisinde üretim yapılan bir yer tanımlamasının değişime uğradığı görülmektedir. Lefebvre bu tanıma ek olarak mekânı sadece üretimi yapılan bir yer olarak kabul etmemekte ve mekânın bir meta olarak üretilmeye başlandığını söylemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Lefebvre'de mekân kavramı son derece önemlidir. Çünkü yaşam, mekânda gerçekleşir; mekân ise sürekli değişerek dönüşür (Erbaş, 2017: 21).

Kent çalışmalarına eleştirel yaklaşımların 1960'lı yılların sonları ve 1970'li yılların başından itibaren yapılmaya başlandığı görülmektedir. Eleştirel yaklaşım çalışmalarında, geleneksel çalışmalardaki sınıfsal ilişkilerinin ve kapitalizmin kentleşme süreci ile olan ilişkisinin göz ardı edildiği söylenmektedir. Toplumu oluşturan grup ve sınıfların incelenmesi gerektiğine vurgu yapan eleştirel yaklaşım, toplumsal bütünleşmeden ziyade sınıfsal eşitsizlikler üzerinden kenti ve kent sorunlarını tanımlamayı amaçlamaktadır (Şentürk, 1996: 15). Kent sorunlarını ve kentsel mekân içerisinde görülen sınıf mücadelesini tanımlarken, toplu tüketim süreçleri ve emeğin yeniden üretiminin önemini vurgulayan Castells (1977: 440), bu yaklaşıma paralel olarak kentlerin üretim sürecinden çıktığını; kolektif tüketim merkezi olarak değerlendirmeleri gerektiğini söyler. Bu açıklamaya bakıldığında devletin, kolektif üretime mekânı şekillendirerek yön verdiği için ön plana çıktığı görülmektedir. Sunulan kentsel hizmetler sayesinde belirli mekânlarda toplanan nüfus emeğin maliyetini düşürmektedir (Castells, 1997: 32). Harvey ise özellikle alt gelir gruplarının kapitalist ekonomilerde denge araçları olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Farklı gelir gruplarını farklı kentsel mekân parçaları üzerinde konumlandırmak isteyen piyasa, yoksulluğun da ortadan kaldırılmasını önleyecektir. Kentsel mekân içerisinde bulunan konut türlerinde farklılıkların olması ve kentsel alanda alt sınıfların yalnızca yaşamlarını devam ettirebileceği barakalarda (slumlarda, gecekondualarda) yaşamaları yine piyasanın istediği bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 2009: 246). The Enigma of Capital adlı eserinde sermayenin toplumlar üzerindeki tahakkümünün ancak sosyal sınıf birincinin gelişmesi ile ortadan kaldırılacağını ileri süren Harvey,

klasik Marksistlerden farklı olarak işçi sınıfı tanımının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini söylemektedir. Sanayi devrimi sonrasında sonra kullanılmaya başlanan "işçi sınıfı" tanımı gelişmiş kapitalist ülkelerde farklı boyutlara taşınmalıdır. Çünkü gelişmiş kapitalist ülkelerde fabrikalar azalmış ya da tamamen ortadan kalkmıştır. Dolayısı ile Harvey, klasik Marksist anlayışın ortaya koyduğu işçi sınıfı kavramında bir takım değişimler gerçekleştirmiştir. Günümüz kentlerine bakıldığında da sosyal güvencesi olmadan yarı zamanlı çalışan, örgütsüz ve ucuz emek olarak görülen büyük bir işçi kesimi bulunmaktadır. Harvey bu kesime "proletarya" yerine "prekerya" ifadesinin kullanılmasını daha uygun görmektedir (2013: 34). Harvey'in klasik Marksistlerden ayrıldığı diğer bir durum ise burjuvanın işçi sınıfı üzerindeki sömürsünün biçim değiştirmesidir. Daha önceleri işçi sınıfının burjuva tarafından sömürülmesi ev sahibine, esnafa ve tefecilere ödeme yapılması için "üzerine çullanılması" şeklindeyken, gelişmiş kapitalist ülkelerde bu durum mülksüzleştirme yoluyla gerçekleşmektedir (2013: 102).

Sassen ise tüm bunlara ek olarak 1960'lı ve 1970'li yıllarda kent içi arazinin yeniden değerlendirilmesi sonucunda özellikle işçi sınıfının yaşadığı yerleşim alanlarının piyasanın isteği doğrultusunda şekillenmeye başladığını ifade etmektedir (1991:21).

Poulantzas, Marksist anlayışı üretim ilişkilerine dayandırdığı sınıf anlayışına eklemelerde bulunan bir diğer düşünürdür. Düşünürüne göre sınıf oluşumu sadece ekonomik düzeyde gerçekleşmemektedir. "Üretim tarzının ya da toplumsal formasyon düzeylerinin, tümünün yarattığı bir etkiye dayanan" sınıf oluşumunu, üretim ilişkilerinde üretim araçlarına sahip olma ile açıklayan ve Marksist teoriyi yapısalci yaklaşım ile ele alan Poulantzas, sınıf tanımlaması yaparken ekonomi, politika ve ideolojiyi de göz önünde bulundurmaktadır (2014: 76).

4. Türkiye ve Sınıfsal İlişkilerin Tarihi

Sınıflar, toplumsal yapıların çözümlemelerinde kullanılan, toplumsal yapıların bütünlüğünün anlaşılabilmesi açısından önemli yer tutan öğelerden yalnızca birisidir. Sınıf kavramı Türkiye açısından ele alınırken ilk başta Osmanlı İmparatorluğu'na değinmek gerekmektedir.

4.1. Osmanlı'da Sınıfsal Görünüm

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınıf yapısında ilk göze çarpan durum, topraktan gelen artık ürüne sahip olan Sarayın, tımarlı sipahiler aracılığıyla hem kırsal kesimden vergisini alarak hem de Müslüman ve Gayrimüslim sınıfları da denetim altında tutarak kırsal kesimin kendisi karşısında bir güç olarak yükselmesini engellemek istemesidir (Keyder, 2003:22).Tımarlı sipahiler, ulema, askerler ve aristokrasi yönetici sınıfın içerisine dâhildir. Buna karşılık tüccarlar, esnaflar ve köylüler yönetilen sınıfın mensuplarıdır (Mardin, 2010:93).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nu bir bakıma yok oluşa götüren süreç, İmparatorluğun sınıfsal yapısına da direkt etki etmiştir. Örneğin 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi hükümlerinde tek taraflı serbestlik getirilmiş; böylece Osmanlı ekonomisine eklenme Avrupa devletleri için gerçekleşmiştir. Aynı zamanda iç ticaretin yalnız ve yerli tüccara açılması konusunda da değişiklikler yaparak aynı imkânlarla yabancı tüccarların da kavuşması gerektiğini belirten bir anlaşmadır (Kazgan, 2006: 21). Ekonomik artık, yerli tüccardan çıkarak yabancı tüccarların kazanımı altına girdiğinden dolayı da Osmanlı İmparatorluğu büyük bir borç batağına girdi ve moratoryum ilan etti. 19. yüzyılın genel sınıf yapısı işte bu gelişmelerden anlaşılabilir. Bir tarafta faaliyetlerini hukuksal olarak güvence altına alan ve zenginliklerini artıran yabancı tüccarlar; diğer tarafta ise devletin tüm vergi yükünü yüklenmiş köylü kesimi bulunmaktadır (Ahmad, 2010: 17-20).

İlber Ortaylı tarafından İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı olarak nitelendirilen (1987: 24) 19. yüzyılda yaşanan bu durumlar, toplumda bazı huzursuzlukların çıkmasına ve tepkilerin oluşmasına neden olmuştur. Bu tepkilerin önemli bir ayağını İttihat Terakki grubu oluşturmaktadır. İstibdat rejimine karşı kurulan, yer altında gizli olarak çalışan, gençler ve subaylar arasında yaygınlık kazanan, komitacılık yaparak suikastlar düzenleyen İttihat ve Terakki Cemiyeti, her türlü mücadeleye başvurarak meşrutiyeti ilan ettirip Abdülhamit'i tahttan indirmiş ve iktidara gelmiştir (Kocahanoğlu, 1998: 17). Cemiyetin amacı,

sınıfsal ilişkiler açısından önemli olup Osmanlı'yı Avrupa'nın gelişmiş devletlerinin seviyesine yükseltmek ve Türk toplumunu burjuva toplumuna dönüştürmektir (Akşin, 2017: 55-56).

4.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Sınıfsal Görünüm

1923 yılında 13,6 milyon olan Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusunun, 11,3 milyonunun kırsal alanlarda yaşaması, işçi sınıfının niceliğinin ilk yıllarda geri bir konumda olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni ise gelişmiş bir sanayi ağının bulunmamasıdır (Atılğan, 2012: 331-332).

Tek parti dönemi içerisinde altı ok halkçılığına ve devletçiliğine bakarak sınıfsal görünüm hakkında çözümlenmeler yapılabilmektedir. Altı ok halkçılığında, bir toplumun tabakalara ayrılmış olması reddedilmekte ve sınıfsal oluşumlar, mesleklere göre tasnif edilmektedir. Aslında bu durumun nedeni, Marksizmdeki sınıflı toplum yapısının yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde kabul edilmediğini gösteren bir nokta olarak değerlendirilmiştir (Parla: 2008, 40). Tek partidöneminde kullanılan halkçılık ilkesi, tek parti sisteminin meşrulaştırılması için bir yöntem olarak da düşünülebilir. Halkın sınıflara ayrılıp bütünlüğünün bozulmamasını öngören bu ilke ile birlikte aslında farklılaşmış siyasi partilerin gerekliliği de yok sayılmaktadır. Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir an evvel kalkındırılması amacıyla yürütülen, özel girişimciliği reddetmeyen ama üretim araçlarının tümüyle devletin eline verilmesine de onay vermeyen bir ilke (Ayata, 1992: 69) olarak devletçilik ilkesinde temel amaç, halkın ekonomik önceliklerinin korunarak milli bir burjuvazinin oluşturulmak istenmesidir. Devlet, bu ilke kapsamında milli burjuvazi oluşturma işini üstlenmiş ve böylece sanayi alanındaki girişimci ihtiyacı da karşılanmaya çalışılmıştır (Öktem, 2010: 222). Bu yöntemi devlet kapitalizmi olarak tanımlayan Karpas, devletin kendi sermayesini biriktirerek yapılacak yatırımlarda bu sermayeyi kullandığını belirtmektedir (Karpas, 2011: 176).

1929 yılına kadar Türkiye ekonomisini ayakta tutan ve ona canlılık kazandıran sektörün tarım sektörü olduğu ve bu ilk yıllarda sanayi sektöründe keskin bir çıkıştan söz edilemeyeceği bilinmektedir. Bu yılların genel olarak sınıfsal bölünmelerine bakıldığında geri planda kalan ve hukuksal açıdan ezilen köylü ve işçi sınıfı ile birlikte devlet eliyle geliştirilmeye çalışılan bir milli burjuvazi sınıfından söz edilebilir. 1929 ekonomik buhranı ile Türkiye, ihracat gelirlerinde ciddi bir düşüş yaşamış, ihraç edilen ham maddelerin fiyatlarında keskin düşüşler meydana gelmiştir. Bu duruma çözüm olarak yapılması gereken şey, Türkiye'nin ithal ettiği ürünlerin yurtiçinde üretilmeye çalışılmasıdır. Bu amacı devlet kendi eliyle gerçekleştirmek zorundadır. Çünkü bu yıllarda Türkiye'de bu amacı gerçekleştirecek olan bir girişimci sınıf bulunmamaktadır. Bu nedenle de 1930'lu yıllarda devlet, hem yatırımcılık niteliğini hem de işletmecilik niteliğini bünyesinde barındırmak zorunda kalmıştır (Boratav, 2006: 67- 68). Hükümetin etkisiyle şekillendirilmeye çalışılan bu sanayileşme adımı, işçi sınıfının daha önceki az olan niceliğinde artış meydana getirmiştir. Bu gelişmeleri izleyen yıllarda İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ekonomide daralma yaşayan hükümet, keyfi olarak işçilerin çalışma sürelerinin uzatılması; ücretlerin sınırlandırılması ve temel tüketim mallarında vesika ile dağıtıma gidilmesi gibi sıkı önlemler almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bu ekonomi önlemleri enflasyonla mücadele etmeye çalışan halkı daha çok dibe iterek fakirleştirmiş; ticaret ile uğraşan Gayrimüslimlerin ise zenginleşmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığı halde savaşın olumsuz etkilerini büyük ölçüde hisseden Türkiye'de dönemin iktidarı CHP, devlete yeni gelir kapıları sağlamak amacıyla birtakım uygulamalara yönelmiştir. Ciddi tartışmalara konu olan Varlık Vergisi de bu uygulamalar arasında yer almaktadır. Savaşın olumsuz etkilerinden yararlanmak isteyen vurguncu ticaret burjuvaziye vergi yükümlülüğü getiren bu uygulama, Gayrimüslimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Varlık Vergisi ile birlikte servet el değiştirmiş, ekonomi Türkleştirilmeye çalışılmıştır. Olağanüstü kazançlardan bir defaya mahsus olmak üzere alınan Varlık Vergisi'nin uygulanışında birtakım haksızlıkların yapıldığı muhakkaktır. Vergisini ödeyemeyenlerin sürgün edildiği kamplarda, mükelleflere yapılan kötü muameleler, vergilerin belirlenmesi amacıyla çalışan komisyonların mükellefleri belirlerken yaptığı birçok önemli hatalar bu haksızlıklardan yalnızca birkaçıdır.

II. Dünya Savaşında galip gelen batı cephesi, beraberinde insan hakları ve özgürlükler gibi olguları da getirmiştir. Savaş öncesi gerçekleştirilen devletçilik politikalarının savaş sonrasında yerini artık serbest piyasa ekonomisine bıraktığı görülmekle birlikte kentleşme sürecinin de Türkiye’de Demokrat Parti’nin iktidar olduğu 1950’li yıllarda başladığı görülmektedir (Koyuncu, 2015: 27). Önceliğini tarım sektörüne yönelten Demokrat Parti, Amerika Birleşik Devletleri’nden alınan ve Türkiye Cumhuriyeti’nin hammadde pazarı haline getirilmesi amacını taşıyan Marshall yardımlarının ABD’nin isteği doğrultusunda kullanılacağını kabul etmiştir. 1954 yılına kadar tarımsal faaliyetlerde ilerleme kaydeden Türkiye, Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda gerçekleştirilen demiryolu planlarını da bir kenara bırakarak karayollarının iyileştirilmesi için çalışmıştır. Yine 1954 yılına kadar Demokrat Partinin kırsal kesim sakinlerinden büyük bir destek aldığı bilinmekle birlikte bu yıllardan sonra iklim koşullarında yaşanan olumsuzluklar ve plan yapılmadan gerçekleştirilen ekonomi politikaları, köylerden kentlere göç hareketlerini de başlatmıştır. Özellikle döviz kıtlığından dolayı köylerde kullanılan traktörlere yedek parça alınamaması bu göç hareketlerinin nedenlerinde önemli bir konumda yer almaktadır (Oran, 2014: 486). 1950’li yıllar ile birlikte yükselişe geçen kentsel nüfusun, doğal bir nüfus artışından kaynaklanmadığı; iç göç hareketlerinden kaynaklandığı da bu noktada açığa çıkmaktadır (Adıgüzel, 2019: 41). Hız kazanan göç hareketleri kentlerde birtakım sorunlara yol açmış ve bu sorunların başında ise gecekondulaşmanın olduğu görülmektedir. İşçi sınıfı barınma ihtiyacını kolay yoldan sağlamak amacıyla gecekondu inşa etmeye başlamış ve kentleşmenin yol açtığı büyük sorunlardan birinin temelini bu yıllarda atılmasına neden olmuştur (Metinsoy, 2016: 238).

4.2.1. 1960 Darbesi Öncesi Türkiye’de Sınıfların Genel Görünümü

1960’lı yıllar; bir tarafta liberal sınıfın temsilcilerinin diğer tarafta ise işçi ve köylü sınıflarının temsilcilerinin bulunduğu yıllardır. İşçi ve köylü sınıflarının temsilcilerinin siyasete girişi, Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra işçilerin ve köylü sınıfının hak talepleri ve örgütlenme faaliyetleri komünistlik suçlamasıyla engellenmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan ticaret burjuvazisi ve devlet desteği ile gelişme gösteren kesim, sanayi burjuvazisi olmuştur. Örneğin Eczacıbaşı, Doğuş, Kale Grup gibi büyük şirketler bu dönemde kurulmuş ve inşaat sektöründe söz sahibi olmuşlardır. Sosyal devlet anlayışının getirildiği bu yıllar aynı zamanda toplu sözleşmenin ve grev hakkının kabul edildiği; işçilerin ücretlerinin ise yükseltildiği bir dönemdir. 1960’tan 1970’li yıllara kadar olan bu ciddi gelişmeler beraberinde sınıf çatışmalarını doğurmuştur. Büyük holdinglerin kurulduğu 60’lı yıllar işçi kesiminde nicelik açısından bir ivmenin oluşmasına yol açmıştır. Aynı zamanda nitelik açısından da gelişen işçi sınıfı, kendi sınıflarının bilincinin farkında olmaya başlamış; bu durum ise sanayi burjuvazisini rahatsız ederek tedirginlik içerisine sokmuştur. Bunun sonucunda ise sanayi burjuvazisi kendi aralarında birlik oluşturmak amacı ile TİSK’i kurmuş ve örgütlenmiştir (Demir, 2017: 24).

1960’lı yıllar sınıfların birbirleri ile çatışma, savaşıma dönemi olarak nitelendirilmektedir (Keyder, 2003: 199-200). Sınıfsal ilişkilerin çatışma alanı olarak karşımıza kent mekanları çıkmaktadır. Kapitalizm, işlediği süre boyunca beraberinde eşitsizlik ve sınıflar arası uçurum sonucunu doğurmaktadır. Bu eşitsizliğin ve sınıflar arası çatışmaların mekâna yansıyan karşılığı ise kentlerdir. Bu açıdan kent mekânları da içerisinde barındırdığı sınıfsal ilişkiler nedeniyle olumsuz bir niteliğe de sahip olmaktadır (Şengül, 2001: 10).

5. İstanbul’un Kentsel Gelişim Süreci

Sanayi devrimi sonrası artan kentleşme ve göç hareketlerinden en fazla etkilenen kentlerden biri olan İstanbul’un kentsel gelişim sürecinin incelenmesi, “sosyoekonomik sistemin ve yapıların en asli yapıtaşlarından birisi” olan (Boratav, 2004: 164) sınıf çatışmalarının çözülmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde İstanbul’un 1923-1950, 1950-1980, 1980-2000 ve 2000’den günümüze kadar olan kentsel gelişim dönemleri incelenecektir.

Cumhuriyet’in ilanından önce nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktaydı. Göç alan şehir olarak betimleyebileceğimiz İstanbul’un 1923-1950 yılları arasındaki kent dokusu homojen olup İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan dar sokaklara, cumbalı ahşap evlere ve mahallelere sahipti.

Camisi, çeşmesi, külliyesi olan bir mahallede sınırlar, keskin çizgilerle ayrılmamış alanlardan oluşmaktaydı (Çadırcı, 2011: 45-46). Bu dönemde geleneksel yapıları barındıran İstanbul, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte değişim geçirmiştir. Geleneksel yapıdan farklı olarak konut tipleri ve iş yerleri inşa edilmeye başlanmıştır. 1950'lerde başlayan göç hareketiyle birlikte kentler, çekici özelliklerinden dolayı kitlelerin yeni yaşam alanları olmaya başlamıştır. Bu dönem, gecekondulaşma ve apartmanlaşma durumlarının kendisini yavaş yavaş göstermeye başladığı yıllardır. Barınma olgusundaki bu değişimi en hızlı yaşayan şehirlerden birisi de İstanbul'dur (Mutdoğan, 2014: 2).

Kentlere göç eden bireylerin, kentlerdeki konut arzının eksik olması ve gelir yetersizliği nedeniyle barınma ihtiyacının maddi açıdan en uygun yoldan çözümü (Onat, 1993: 11) olan gecekondu, İstanbul'un çeperlerinde hâkim doku oluşturmaya başlamıştır. 1950'li yıllarda daha iyi bir hayat arayanların kentlere göç etmesi ile birlikte kentin çeperlerinde oluşan gecekonduların sayısı yıllar içerisinde artmıştır. Gecekondu, kitlesel göç olgusunu üzerine alarak hafifleten en temel kurumdur. (Bal, 2015: 162) Gecekondu bölgeleri yol, su, elektrik, kanalizasyon ve park yeri gibi hizmetlerden yoksundur. Ayrıca gecekondu oturan bireylere, evlerinde ne gibi değişiklikler yapmak istedikleri sorulduğunda vermiş oldukları cevapta evi genişleterek oda ilave etmek istediklerini söylemişlerdir (Yörük, 2016: 134).

1960'lı yıllara kadar olan sürece bakıldığında devletin, gecekondu karşısında genel olarak yasaklama ve yıkım üzerinden bir politika yürüttüğü görülmektedir. 1960'lı yıllara gelindiğinde devletin bu tutumu üzerinde birtakım değişimler yaşandığı görülmektedir. Yasaklama ve yıkıcı tutum devam etmekle birlikte gecekondu sakinlerine karşı olan bakış açısı olumlu bir tavra bürünmüştür. Bu durumun ilk temel sebebine bakıldığında ise karşımıza gecekondu sakinlerinin niceliğinde artış görülmektedir. Diğer bir önemli sebep ise dönemin siyasal konjonktüründen kaynaklanmaktadır. Çok partili hayata geçiş beraberinde birbiri ile yarış içerisinde olan partileri getirmiş ve bu partiler belirli bir niceliğe ulaşan gecekondu sakinlerinden oy alma isteği içerisinde girmişlerdir (Şengül, 2009: 128-129).

Apartmanlar ve gecekondu birbirinin zıttı olan mekânlardır. Apartmanlar ruhsatlıdır, gecekondu kaçaktır; apartmanlar planlı bir yapımla sürecine tabidir, gecekondu ise plansızdır; apartmanların altyapı sorunları yapımla aşamada çözülmektedir, gecekondu ise temel altyapı gereksinimlerinden yoksundur; apartmanlarda modern orta sınıflar yaşamaktayken gecekondu marjinal kesimler yaşamaktadır. Ayrıca apartmanlar piyasa ilişkileri içerisinde üretilir. Bu ilişki, konutu yapan kişi yani yapsatçı ile konutun alıcısı arasındaki ilişkidir. Türkiye'de yapsatçıların altın dönemi, 1960'lı ve 70'li yıllardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021: 103-106).

Kente göç ederek gelmiş ve kentleşme sürecini başlatmış, devlet ve piyasa tarafından hatırlanmayan kesimlerin yaşadığı yerler olan gecekondu, (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021: 112), 1950 yılının öncesine kadar kentin yapısını bozacak aşamada değildi. 1970'lerden sonra gecekondu ile ilgili sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır (Yılmaz, 2012: 140).

Gecekondu birinci kuşak ve ikinci kuşak olmak üzere 2 basamakta değerlendirilmektedir. İlk kuşak gecekondu oturan kişi ve gecekondu oturan sakinler arasında bir ayrışma yoktur. Gecekondu henüz ticari bir meta olarak düşünülmemiştir. İlk kuşak gecekondu 1970'li yıllardan sonra değişim geçirmişlerdir. İlk kuşak gecekondu oluşturma dönemi bütünleştirici ve yumuşak kentleşme olarak değerlendirilmekte iken; ikinci kentleşme dönemi olan 1970 sonrası, gergin ve dışlayıcı kentleşme sürecidir. İkinci kuşak gecekonduların temel özellikleri ise arsaların işgal yoluyla elde edilerek inşa edilen gecekonduların satılan birer meta haline dönüşmesi ve bunun sonucunda da gecekonduya özgü bir inşaat piyasasının gelişmesidir (Bal, 2015: 163-164).

Apartman olgusu batılılaşmanın bir göstergesi olarak kent mekânındaki yerini almıştır ve barınma sorununu belli bir oranda çözüme kavuşturmuştur (Mutdoğan, 2014: 2). Yeni bir yapılaşma türü olan apartmanlar, zengin-fakir ayrımını daha da belirginleştirerek sosyal sınıflar açısından belirleyici bir rol üstlenmiştir. Apartmanlarda yaşayan bireyler modern, zengin ve üst sınıfa mensup iken; gecekondu yaşayan bireyler geleneksel yaşam tarzına sahip, görece fakir ve alt sınıfa mensup kişilerdir. Alibeyköy

ve Ümraniye gibi ilçeler gecekondu semtleri iken; Nişantaşı ve Beyoğlu gibi semtler de lüks apartmanların bulunduğu semtler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de apartmanlaşma olgusunun gelişim süreci, diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. Sanayi toplumlarında ortaya çıkan yeni orta sınıfların barındığı işçi ve memurların konutu (Mutdoğan, 2014: 22)olarak tanımlanan apartman, Türkiye’de belli dönemlere kadar üst gelir gruplarının barınabildiği pahalı ve lüks konutlar olmuştur. Apartmanlaşma, Türkiye’de kentte yaşayan orta sınıfların oluşumunda ve orta sınıfların yaşam kalitelerini arttırmalarında temel bir rol oynamıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021: 103).

Türkiye, zenginler ile yoksullar arasındaki sınıf farklılıklarının uçurum boyutunda olduğu bir ülkedir. Bu fark konutlar üzerinden sınıf çatışmasını da yaratmaktadır. Bireylerin ait oldukları sınıflar, yaşadıkları konutları da belirlemektedir. Gecekonduya yaşayan ve kentte aradığını bulamayan sınıflar, sınıf çatışmalarına neden olmaktadır. Konut yoksunluğu durumu; bireyi, kabul edilmeme, hariç tutulma durumu olan sosyal dışlanmışlık içerisine sokmaktadır (Şahin, 2009: 23-24).

6. Gecekondu ve Apartman Karşıtlığı Üzerinden Sınıf Çatışması: Acı Hayat Filmi Örneği

Çalışmanın bu bölümünde önce Acı Hayat filminin tanıtımı yapılacak, olay örgüsü özetlenecektir. Bir sonraki başlık altında ise filmdeki gecekondu ve apartman karşıtlığı üzerinden sınıf çatışması detaylı bir şekilde irdelenecektir.

Asıl adı İsmail Metin Karamanbey (Özön, 1968: 217)olan Metin Erksan’ın yönetmen koltuğunda oturduğu; Ayhan Işık, Türkan Şoray, Ekrem Bora ve Nebahat Çehre’nin rol aldığı ve 1962 yılında seyirciyle buluşan (Özgüç, 1993: 72) Acı Hayat filmi, alışılmışın dışında farklı bir çizgiye sahiptir (Evren, 2014: 99). Siyah beyaz olan filmde Mehmet ile Nermin’in aşk hikâyesi konu edilmiştir. “Dar anlamda proleter özelliği taşıyan mavi yakalı işçiler” (Boratav, 2004: 25) olan manikürcü Nermin ve kaynak işçisi Mehmet, evlilik hazırlığı yapan ve İstanbul’da gecekonduya aileleriyle yaşayan bir eş adaylarıdır. Nermin ve Mehmet’in İstanbul’a göç ile mi geldiği ya da doğma büyüme İstanbullu mu oldukları konusunda filmde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bütçelerine uygun bir ev arayan fakat bulamayan Nermin ve Mehmet’in apartman dairelerinin kiralarna maddi gelirleri yetersiz kalmaktadır. Kiralık ev ararken geçen aşağıdaki diyalog, bu durum açısından önem arz etmektedir:

Nermin: Elektriği suyu yok mu buranın?

Mehmet: Yok fakat bunu söylememişlerdi bana.

Nermin: Bir de utanmadan 150 lira istiyorlar.

Mehmet: Ben başka ev bakarım.

Nermin: Bir de şu blok apartmanlara bak.

Mehmet: Gerçekten çok güzel.

Nermin: Acaba içleri nasıldır? Bir bakalım istersen (07.10-07.22 dakika).

Blok apartmanlarını da gezme kararı veren Nermin ve Mehmet’in apartman dairesini gezdikten sonraki konuşmaları, onların işçi sınıfına ait olmalarından dolayı şaşkınlık içermektedir:

Nermin: Bu kadar odayı ne yaparlar?

Mehmet: Bilmem.

Nermin: Bizim bütün ev buranın tek odasına sığar.

Mehmet: Bizimki de. Kirası kaç acaba bu dairenin?

Nermin: Bin liradan az değildir.

Mehmet: Ben ayda 480 lira aldığıma göre demek ki bizim 2 aylık buranın 1 aylık kirasına yetmez.

Nermin: Yetmez tabii. Yemek yiyecek bir tarafa üstelik elektrik, su, havagazı gibi masraflar da var. Biz hiçbir zaman böyle yerlerde oturamayacağız (07.45-08.26. dakika).

Resim 1. Kiralık Gecekondu

Kaynak: Metin Erksan, Acı Hayat, 1962, <https://www.youtube.com/watch?v=kHBHZkcb1qo> (5.56. dakika). (Erişim Tarihi: 12.02.2022)

Resim 2. Apartman Dairesini Gezen Çift ve Aşağıda Görünen Gecekondular

Kaynak: Metin Erksan, Acı Hayat, 1962, <https://www.youtube.com/watch?v=kHBHZkcb1qo> (8.06 dakika). (Erişim Tarihi: 12.02.2022)

Bu durum üzerine Nermin'in morali iyice bozulmuştur. Görülmektedir ki 1960'lı yıllarda alt sınıfa mensup bireylerin apartman dairelerinde yaşaması mümkün değildir. Bu nedenle Nermin ve Mehmet evliliğe dair umutlarını kaybetme noktasına gelmişlerdir. Mehmet karakteri olaylara daha ılımlı yaklaşmakta, ev bulmak ve Nermin'e beğendirmek için elinden geleni yapmaktadır. Filmde sürekli kumar oynayıp kısa yoldan zengin olarak sınıf atlamak isteyen gecekondu karakterlerinin aksine Mehmet, çalıştığı paranın karşılığı ile geçinmesini bilen ve mutlu olmayı başaran bir karakterdir.

Oysa Nermin, Mehmet'e göre gözü yükseklerde olan bir karakterdir. Çalıştığı manikür salonuna gelen Ender isimli zengin bir ailenin oğlu ile tanışan Nermin'e Ender, evlilik teklif etmiş ve Nermin'in kafasını karıştırmayı başarmıştır. Çünkü Nermin, gecekondu hayatından kurtulmak istemektedir. Bir takım olaylar üzerine Ender'in teklifini kabul eden Nermin, Ender'in ailesinin kendisini istemediğini öğrenir. Buna rağmen Ender ile evlenir. Aradan zaman geçer. Tersane işçisi olan Mehmet, piyango ile ikramiyeye kazanır ve sınıf atlar, bir apartman inşa ettirir ve bir gece kulübünü satın alır. Ender'in kız kardeşi Filiz'i

kendisine âşık edip Ender'den ve Nermin'den intikam almak ister. Nermin bu duruma katlanamaz ve Mehmet'e geri dönmek ister. Mehmet bu durumu kabul etmez ve Nermin bunun üzerine intihar eder.

7. Gecekondu ve Apartman Karşıtlığı Üzerinden Sınıf Çatışması

Filmde gecekondu ve apartman dairelerinin birbirlerine çok yakın bir konumda inşa edildikleri göze çarpan ilk durumdur. Bu nedenle gecekonduya yaşayan bir birey, pencereden her baktığında lüks apartman dairelerini görecek ve kendi hayatını sorgulayacaktır. Apartman dairesinde yaşayan bir birey ise yapı olarak da aşağıda bulunan gecekondu yaşantısına günün her saati tanık olabilecektir. Konutların bu şekilde yan yana olması da sınıf çatışmasını arttıran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 3. Nermin ve Mehmet Ev Bakıyorlar

Kaynak:Metin Erksan, Acı Hayat, 1962, <https://www.youtube.com/watch?v=kHBHkZkblqo> (Erişim Tarihi: 12.02.2022)

Filmde gecekonduların gösterildiği zaman geleneksel melodilerin çalması, lüks dairelerin gösterildiği zaman ise modern İspanyol şarkıların çalması da mekânsal çatışmanın ortaya konulması şeklinde yorumlanabilmektedir.⁵ Bu noktada sınıf çatışmalarını oluşturan ve besleyen bir etmen olarak kültürel çatışma şeklinde de değerlendirilebilecek doğu-batı çatışması, göz ardı edilmeyecek bir durumdur. Peyami Safa'nın Fatih Harbiye eserindeki Neriman karakterinin "Birbirine zıt bir takım hayaller gözünün önünden geçiyor ve kendiliklerinden bir sürü mukayese unsurları teşkil ediyorlardı: Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu. Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkulan, beşik gıcirtısı." (Safa, 2000: 47) İstanbul ilçeleri karşılaştırmasına paralel bir biçimde Acı Hayat filminde de Nermin karakteri, bu karşılaştırmayı gecekondu ve apartman üzerinden gerçekleştirerek, geleneksel ve modern öğelerin mukayesesini yapmaktadır.

Nermin'in kuaförde pedikür yaparken müşterilerin aralarında geçen konuşmaları sınıf çatışmalarını anlamak bakımından önemlidir. Zengin müşteriler, sadece kıyafet diktirmek için Paris'e gittiklerinden bahsetmektedirler. Nermin ise hem bu konuşmalara şaşırır hem de kendi haline acır:

Birinci müşteri: Hanımefendi ne zaman gidiyorsunuz Fransa'ya?

İkinci müşteri: Vallahi şekerim kat'i gününü tespit etmedik ama en geç bir ay sonra Paris'te olmam gerekiyor.

⁵İspanyol şarkı, Marino Marini'nin Perdoname şarkısıdır.

Birinci müşteri: Kim bilir yine neler getirirsiniz oradan.

İkinci müşteri: Bu sene fazla bir şey almaya niyetim yok. Yalnız bir kürk alacağım hepsi o kadar (3.02.-3.27. dakika).

Resim 4. Nermin Konuşmaları Dinlerken

Kaynak: <https://efsanekeleler.com/inceleme/aci-hayat-1962-film-incelemesi> (Erişim Tarihi: 03.01.2022)

Kuafördeki zengin müşterinin elinde okuduğu dergiye dikkat edildiğinde, mimari bir dergi olduğu ve derginin kapak fotoğrafındaki lüks ev dikkati çekmektedir. Sahnenin devamında ise kamera aşağıya doğru, müşterinin ayağına doğru iner ve pedikür yapan Nermin görülür. Müşteriler aralarında dergi hakkında konuşmaya başlarlar ve kendi oturdukları evlerin dergidekilerden çok daha güzel olduklarını söylerler. 8 odalı, yüzme havuzlu olan evin fiyatının 3 milyon lira olduğuna kulak kabartan Nermin, çok şaşırmıştır:

Birinci müşteri : Bizim yaptırdığımız villalar bunlardan daha güzel.

İkinci müşteri : Belki ama ben şimdiye kadar planı bundan daha iyi çizilmiş bir villa görmedim.

Birinci müşteri : Siz bir de bizimkini görün. Eminim çok beğeneceksiniz. Salon hariç tam 8 oda var. Boylu boyunca yüzme havuzu (...) havuzun bir kenarı tamamen kalın cam. Suyu dalınca insan etrafı mükemmel seyredebiliyor (11.10-11.22. dakika).

Ev bakmaya devam eden Nermin ve Mehmet çifti, çok katlı bir konuta bakmak için yola çıkmışlardır. Her katta bir ailenin yaşadığını düşünen çift, evi gördüklerinde hayal kırıklığı yaşamışlardır. Çünkü her katta değil, her odada ayrı bir aile yaşamakta ve banyo tuvalet de ortak kullanılmaktadır:

Mehmet: Boş katı görmek istiyorduk.

Kiracı kadın: Bu evde boş kat yok boş oda var. Bu evde boş kat ne arasın oğlum. Bu evin her odasında bir aile oturur. Gelin de göstereyim odayı size (18.00- 19.27).

Nermin ve Mehmet evlilik hazırlığı yaparken, Nermin'in annesi ise Nermin'in kuaföre gelen zengin müşterilerden biri ile evlenip kurtulmasını istemektedir:

Annesi: Nermin kızım her zaman söylüyorum. Yine söyleyeceğim. Görüyorsun halimizi. Hiç olmazsa sen kendini kurtar. Ne yap yap dükkâna gelen zengin müşterilerden biri ile muhakkak, evlen kurtul bu hayattan!

Nermin: Anne neler söylüyorsun!

Annesi: Acı ama doğru söylüyorum. Kızma bana. Sen hayatı benim kadar bilmezsin. Zengin koca aramak ayıp değil kızım. Yoksa hayatın boyunca yoksulluk çekersin (23.50-23.59. dakika).

Bu konuşmalar üzerine Nermin, annesine kızsada Ender'le görüşmeye gider. Fakat son anda vazgeçer. Bunun yerine Mehmet ile başka bir ev bakmaya giderler. Fakat gittikleri ev, başka bir kiracı tarafından tutulmuştur:

Nermin: Bıktım artık ev aramaktan! Biz bu halimizle ev değil kümes bile tutamayız. Evlenmek ve ev geçindirmek para ile olur.

Mehmet : Kendine gel! Saçmalama. Zengin müşterileri göre göre onlara benziyorsun.

Nermin: Bütün hayatımda nefret ettim paradan. Fakat şimdi onun kudretine inanıyorum, bizi bile birbirimize düşürdü. Ben yıldım artık bu hayattan (33. 31- 33.41. dakika).

Bu son ev bulma ümidi de yok olan Nermin, kendisiyle evlenmek isteyen zengin fabrikatörün oğlu ile buluşma kararı alır. Bunun üzerine Nermin ve Mehmet ayrılırlar.

Ender'in ailesinin Nermin'i istememesi ve Mehmet'in piyangodan ikramiye kazanma sahneleri filmde peş peşe gösterilmektedir. Bu noktada asansör sahnesi dikkat çekicidir. Nermin asansöre binip alt kata iner ve hemen devamında da Mehmet asansörle üst kata çıkar. Daha önce de incelendiği gibi (pedikür sahnesi) filmde sınıf çatışmaları, izleyiciye küçük detaylar ışığında hissettirilmektedir. Acı Hayat filminin çekildiği dönemde sinemada, sınıf olgusu ve sınıf değişimleri ön plana çıkmaktadır. Fakat Yeşilçam filmlerinde, sınıf atlamanın kolay olduğunu gösteren yanlış bir bilinç yaygınlık göstermektedir.

Daha önce bir apartman dairesi kiralamaya maaşı yetmeyen Mehmet, piyangodan kazandığı para ile yukarı yönlü sınıflar arası hareketi gerçekleştirmiş (Boratav, 2004: 46) ve artık İstanbul'un lüks apartmanlar inşa ettiren bir müteahhidi olmuştur. 8 odalı bir apartman dairesine ailesini yerleştiren Mehmet, Nişantaşı'nda bir köşkte oturmaktadır. Daha önce Kasımpaşa'da bir gecekonduya oturmaktadır. Filmde görüldüğü üzere apartman daireleri orta ve üst sınıftan bireylerin yaşadıkları mekânlar olarak karşımıza çıkmaktayken, konaklar ve yalılar yalnızca üst sınıfların yaşadıkları mekânlardır.

Mehmet'in inşa ettirdiği apartmanından, aşağıdaki gecekonduya bakması da sınıf çatışmaları açısından önemli bir sahne konumundadır.

Resim 5.Mehmet Gecekondulara Bakıyor

Kaynak: Metin Erksan, Acı Hayat, 1962, <https://www.youtube.com/watch?v=kHBHZkcb1qo> (53.35 dakika). (Erişim Tarihi: 12.02.2022)

Mehmet, artık üst sınıfa ait, zengin ve sözü geçen bir insan olmuştur. "Doğduğumdan beri gördüğüm sefaletten korkmuştum. Zenginliği tercih ettim." (1.03.00-1.04.00. dakika) diyerek Mehmet'le yıllar sonra karşılaşan ve Mehmet'ten neden ayrıldığını açıklayan Nermin, kendisini affettirmek için uğraşa da çabaları sonuç vermemiştir.

İhtiyaçların giderilmesi ve bir ürünün sahibi olmak olarak tanımlanabilen tüketim olgusunun ardında, bireylerin birtakım arzuları vardır. İnsan, tüketme eylemini gerçekleştirirken psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını da tatmin etmek istemektedir (İslamoğlu, Altunışık, 2013: 3). Bu açıdan bakıldığında da Nermin karakterinin tüketici davranışlarının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada kapitalizm toplumu kavramı ön plana çıkmaktadır. Kapitalizm öncesi toplumların tüketim davranışlarına bakıldığında üretilen ürünler hemen kullanılmak ve ihtiyacı karşılamaya yönelik iken; kapitalizm ile birlikte tüketme eylemi ihtiyacı karşılayan basit bir durum olmaktan uzaklaşmıştır. Kapitalizm toplumlarında tüketim, bireylerin yaşam tarzlarının belirlenmesinde önemli bir etken konumundadır. Tüketme eylemi ile bireyler, statülerinde değişiklik meydana getirmek istemektedirler ya da çevrelerine karşı üst sınıfa ait oldukları mesajını vermek istemektedirler. Çünkü kapitalist toplumlarda üst sınıfa ait olmak, diğer insanların birçoğunun sahip olmadıklarına ulaşmak ile mümkün hale gelmiştir. Bu şekilde değerlendirildiğinde de kapitalizm ile birlikte tüketim olgusuna kültürel bir yön de eklenmiştir (Oskay, 2001: 29-120). "Metropol daima para ekonomisinin yuvası olmuştur (...) Kent yaşamının, yaşamak için doğayla yapılan mücadeleyi, doğa tarafından değil de, kazanmak için diğer insanlar tarafından sağlanan insanlar arası bir mücadeleye dönüştürdüğü belirgindir (...) Birey, kendi öznel biçimlerinden katıksız nesnel yaşam biçimine dönüştürmek için bütün ilerlemeyi, maneviyatı ve değeri onun ellerinden söküp alan şeylerin ve güçlerin anormal büyüklükteki örgütlenmesi içinde yalnızca bir dişli haline gelmiştir." diyen Simmel'den de görüldüğü üzere, tüketme eyleminde kapitalizm ile birlikte insan yaşamını para ve metalar şekillendirmeye başlamıştır (1996: 82-88). Kentsel mekânlar da işte burada ön plana çıkmaktadırlar. Çünkü "para alışverişinin asıl yaşama alanı olan büyük kentler, şeylerin satın alınabilirliğini, daha küçük mekânlara oranla çok daha fazla öne çıkarırlar." (Simmel, 1996: 84). Nermin karakteri de kapitalist toplumun tüm bu özelliklerine bakarak değerlendirildiğinde görülmektedir ki gerçekleştirmek istediği konut tüketme eylemi ile "kişinin üst sınıfın tüketim kalıplarını taklit ederek alt sınıftan kendini ayırttığı, üst sınıfa yakınlaştırdığı bir tüketim biçimi" (Tosun ve Cesur, 2018: 168) olarak tanımlanan gösterişçi tüketim eylemini gerçekleştirmek istemektedir. Bu eylemde bireyler, tüketme eylemini gerçekleştirirken mal ya da hizmetlerin kendi maddi ihtiyaçlarını ne kadar karşıladığından çok, kendi statüsünde ve sınıf atlamasında ne kadar etkiye sahip olduğuna bakmaktadırlar. Nermin karakterinin de apartman dairesinde oturmak istemesindeki amacı, yalnızca barınma ihtiyacı karşılamak değil; üst sınıfa ait olduğunu hissetmek ve çevresine bu mesajı vermektir.

8. Sonuç

Modern kentlerde gelişme süreci incelemelerinde, sürecin sanayileşme ile iç içe olduğu görülmektedir. Bu gelişme süreci içerisinde toplumda ortaya çıkan karşıtlıklar kentsel mekânlara konutlar üzerinden yansımaktadır. Üst ve orta sınıflar köşklerde ve lüks apartman dairelerinde yaşarken; marjinal sınıflar ise gecekondu bölgelerinde barınma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Aynı kentte farklı toplumsal gruplar arasındaki ayrışma, farklı sebeplerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışmada ele alınan sebep, konut tüketme eylemi olarak gecekondu ve apartman karşıtlığıdır. Gecekondu ve apartman karşıtlığı, sınıfsal çatışmaların mekândaki yansımaları anlamına gelmektedir. Filme bakıldığında üç ayrı sınıfın, üç farklı yaşam tarzının mekânlardaki yansımaları görülmektedir; en üst tabakada yer alan ve köşklerde, villalarda yaşayan sınıf; apartman dairelerinde yaşayan orta sınıf ve gecekondu da yaşayan alt sınıf. Üst gelir grubuna dâhil olan bireyler, kentsel mekânda da hegemonik bir gücü ellerinde tutmaktadırlar. Bu durumda konutlar da yalnızca barınma ihtiyacının karşılandığı araç olmanın ötesinde bir özelliğe sahip olmakta ve bireylerin statü göstergelerinden biri haline gelmektedir. Apartmanlar, modernliğin bir simgesi olarak değerlendirilmektedir. Apartman sakinleri modern, eğitilmiş, üst gelire sahip ve sözü geçen bireylerdir. Buna karşılık filmde geleneksel özelliklere sahip alt sınıf mensupları ise

eğitim almamış, kariyer bir mesleğe sahip olmayan ve düşük gelire sahip bireylerdir. Filmde modern ve geleneksel özellikler taşıyan bireylerin günlük yaşantıları da detaylı bir şekilde ele alınarak sınıf çatışması olguları pekiştirilmiştir. Şöyle ki apartman dairelerinin geçtiği sahnelerde bireyler, modern bir İspanyol şarkısında dans ederlerken; gecekonduda yaşayan bireylerin gösterildiği sahnelerde ise geleneksel şarkıların çaldığı görülmektedir. Bu açıdan filmde gecekondu ve apartman karşıtlığı, geleneksel ve modern kültür öğeleriyle de beslenmektedir.

Filmde gecekondu-apartman karşıtlığı üzerinden verilen sınıf çatışmasında ayrıca karakterler için iyi-kötü ayrımı da yapılmıştır. Zengin olan ve apartmanlarda yaşayan kesim, bencildir, kötü karakterler bu kesimde yer alır. Gecekondularda yaşayan bireyler ise iyi karakterleri temsil etmektedir. Acı Hayat filminde işçi olan karakterler film dramatiğini artırmak için birer araç olarak kullanılmıştır. Yani filmde Nermin ve Mehmet'in işçi olma nitelikleri ön plana çıkarılmamış, işçi sınıfının sorunlarına değinilmemiş ya da bu sorunlara herhangi bir çözüm sunulmamış ve işçi sınıfının kurtuluşuna dair herhangi bir çözüm üretilmemiştir.

Metin Erksan, Acı Hayat filmiyle bireylerin oturdukları konutlar üzerinden yapılan sınıf ayrımını ve sınıf çatışmasını gözler önüne sermiştir. Acı Hayat filmi mekânsal açıdan bölünen iki ayrı sınıfın çatışmasını, yine mekân üzerinden anlatmaktadır. Aynı mekân içerisinde yaşayan farklı sınıfların; günlük hayatları, yaşam tarzları ve hayat standartları üzerinden filmde gerçekleşen olaylar ve bu olayların tezahürü sınıf olgusunu anlamak açısından önemli hale gelmektedir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Conceiving the Study: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Veri Toplanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Data Collection: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Veri Analizi: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Data Analysis: A Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Submission and Revision: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

Adıgüzel, Y. (2019). Göç sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayınları.

Ahmad, F. (2010). Bir Kimlik Peşinde: Türkiye, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akşin, S. (2017). Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, Ankara: İmge Yayınevi.

Arslan, A. (2004). Temel Sorunları ve Açılımları ile Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, ss. 126-143.

Atılğan, G. (2012). Türkiye'de Sınıflar: 1923-2010, 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim. Der: Faruk Alpkaya, Bülent Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 323-363.

Ayata, A. G. (1992). CHP (Örgüt ve İdeoloji), Ankara: Gündoğan Yayınları.

Bal, H. (2015). Kent Sosyolojisi, İstanbul: Sentez Yayınları.

- Boratav, K. (1972). 100 Soruda Gelir Dağılımı, Gerçek Yayınevi, 2. Baskı.
- Boratav, K. (2004). İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri, 2. Baskı, İmge Yayınları.
- Boratav, K. (2006). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Castells, M. (1977). The Urban Question A Marxist Approach, MIT Press.
- Comniel, G. C. (2012). Feodalizm. The Elgar Companien to Marxist Economics, Ben Fine, Alfredo Ssad-Filho, MarcoBoffo.
- Çadircı, M. (2011). Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri, T. Eroşkun (Der.). İstanbul: İmge Yayınları.
- Çağlar, Ş. (1992). Metin Erksan ve Sineması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, İ. (2017). Türkiye'de Sınıflar, Sosyolojik Düşün, Cilt 2, Sayı 1, ss. 12-30.
- Demir, İ. (2017). Türkiye'de Sınıflar, Sosyolojik Düşün Dergisi, 2(1), ss. 12-30.
- Durand, J. P. (2000). Marx'ın Sosyolojisi, (A. Aktaş, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Erbaş, H. (2017). Sınıf Çatışmalarında Kültür ve Gündelik Yaşamın Yükselişi Tarihsel Bir İzlek ve Gelecek Umudu, Emek Araştırma Dergisi, 17(11), ss. 9-30.
- Erksan, M. (1962). Acı Hayat. <https://www.youtube.com/watch?v=kHBHZkcb1qo>
- Evren, B. (2014). Türk Sinemasının 100. Yılı, İstanbul: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Gençoğlu, A. Y. (2020). Kapitalizmi Teorik Yaklaşımlar: Kapitalist Ekonomik Sistemin Temel Nitelikleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz, Temaşa Felsefe Dergisi, 14, ss. 237-256.
- Giddens, A. (2000), Sosyoloji, (C. Güzel, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Harvey, D. (1970). The History Feodalizm, Palgrade MacMillion.
- Harvey, D. (2009), Sosyal Adalet ve Şehir, Çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2013). Asi Şehirler, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları.
- Hindess, B. (1987). Politics and Class Analysis, Oxford: Basil Blackwell.
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/072551368902300111>(Erişim Tarihi 07.01.2022)
- <https://efsanekareler.com/inceleme/aci-hayat-1962-film-incelemesi> adresinden erişildi.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2021), Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İslamoğlu, A. H. ve Altunışık, R. (2013). Tüketici Davranışları, 4.Baskı, Beta Yayınları.
- Karpat, K. (2011). Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kazgan, G. (2006). Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keyder, Ç. (2003). Türkiye'de Devlet ve Sınıflar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kocahanoğlu, O. S. (1998). İttihat-Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması (1918-1919), İstanbul: Temel Yayınları.
- Koyuncu, A. (2015). Kentleşme ve Göç. İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Mardin, Ş. (2010). Türkiye'de Toplum ve Siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K. (1976). Kapitalist Rant Üzerine, (S. Erdoğan, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1990). Kapital III. Cilt, 2. Baskı, Eriş Yayınları.

- Marx, K. ve Engels, F. (2018). Komünist Manifesto, (T. Bora, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Metinsoy, M. (2016). İkinci Dünya Savaşında Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mutdoğan, S. (2014). Türkiye'de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.
- Onat, Ü. (1993). Gecekondu Kadınının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Oran, B. (Ed.). (2014). Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919- 1980. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1987). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, 2. Baskı, Hil Yayın.
- Oskay, Ü. (2001). Kitle Kültürü Popüler Kültürü Kuşatırken, Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım, 4.Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,
- Öktem, Z. Y. (2010). Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Özgüç, A. (1993). 100 Filmde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özön, N. (1968). Türk Sineması Kronolojisi 1895-1966, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Öztürk, M. (1992). Kentsel Toprak Rantı ve İstanbul'da Arsa Değerleri; Yüksek Lisans Tezi; İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Parla, T. (2008). Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u, 3. Baskı, İstanbul: Deniz Yayınları.
- Poulatzans, N. (2014). Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar, Çev. Şule Ünsaldı, Epos Yayınları.
- Safa, P. (2000). Fatih-Harbiye. Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Sassen, S. (1991). The Global City, Princeton University Press, New York.
- Simmel, G. (1996). Metropol ve Zihinsel Yaşam, Cogito Dergisi, Çev., Bahar Öcal Düzgören, Sayı 8.
- Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Şengül, T. (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı, Praksis, Cilt 2,ss. 9-31.
- Şengül, T. (2009). Kentsel çelişki ve siyaset, ikinci baskı, imge kitabevi.
- Şentürk, Y. (1996). Kavramsal Kentler Karşısında Sorunlu Kentler Üçüncü Dünya Kenti Anlatılarının Yeniden Değerlendirilmesi, Toplumbilim, ss. 13-28.
- Tılğan, G. (2012). "Türkiye'de Toplumsal Sınıflar: 1923-2010", 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim, Der: Faruk Alpkaya, Bülent Duru, Ankara: Phoenix Yayınevi. 323-363.
- Tosun, N. B., Cesur D.K (2018). "Tüketimin Paranormali: Gösterişçi Tüketim ve Paranormal İnanç İlişkisi." Öneri Dergisi, 13(49), 167-186.
- Turner, B. S. (1997). Eşitlik, (B. S. Şener, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Ülgen, P. (2010). Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış, Mukaddime, 1(1).
- Ünal, A. Z. (2018). Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik, Ankara: Atıf Yayınları.
- Weber, m. (2012). Ekonomi ve Toplum, Birinci Cilt, Söylem Yayınları.
- Yılmaz, E. (2012). Türk Sinemasında Sosyal Meseleler, İstanbul: Başka Yerler Yayınevi.
- Yörükkan, T. (2016). Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyokültürel Özellikleri, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.